

De man die tweehonderd keer ontsnapte

Horace Greasley & Ken Scott

**De man die
tweehonderd
keer ontsnapte**

the house of books

Oorspronkelijke titel
Do the Birds Still Sing in Hell?

Uitgave

John Blake Publishing

© 2013 by Horace Greasley & Ken Scott

Copyright voor het Nederlandse taalgebied © 2014 by The House of Books,
Amsterdam

Vertaling

Annemarie Lodewijk

Omslag

Wil Immink Design

Opmaak binnenwerk

ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 4381 6

ISBN 978 90 443 4382 3 (e-book)

NUR 301

www.thehouseofbooks.com

www.dutch-media.nl

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke ander wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

The House of Books is een imprint van Dutch Media Books bv

Voor Brenda

Dankbetuiging

Voor alle kerels die het niet hebben gehaald, vooral voor Jock voor zijn culinaire vaardigheden met de kleine extraatjes die ik voor de pot wist te bemachtigen. En voor Rose, die mijn leven als gevangene net iets draaglijker wist te maken. Maar vooral voor mijn vrouw, Brenda, die mij ertoe heeft aangezet dit boek te laten schrijven. Voor de onvoorwaardelijke zorgzaamheid en aandacht die ze mij gedurende ons huwelijk heeft gegeven en dan vooral de afgelopen acht jaar, toen mijn gezondheid me in de steek liet. Zonder haar was ik hier nu niet meer geweest om dit verhaal te vertellen.

Brenda, dit boek is voor jou.

Mijn bijzondere dank gaat uit naar Ken Scott, zonder wie dit boek nooit zou zijn geschreven, en naar zijn vrouw Hayley, dochter Emily en zoon Callum. Ik bedank hen voor hun oprechte belangstelling; zij behoren inmiddels tot onze dierbaarste vrienden.

Voorwoord van de auteur Ken Scott

In het voorjaar van 2008 stemde ik schoorvoetend in met een ontmoeting met een bejaarde heer. Hij was 89 jaar oud. Ik deed wanhopige pogingen mijn derde boek af te maken en had nog een paar projecten lopen toen ik te horen kreeg dat een ex-krijgsgevangene zijn memoires over de Tweede Wereldoorlog wilde schrijven. ‘O nee,’ zei ik tegen mijn vrouw, ‘niet weer zo’n verhaal over de oorlog.’

Een man met de naam Filly Bullock stelde ons op een ongevoen warme dag in maart in Alfas del Pi, een klein plaatsje aan de Spaanse Costa Blanca, aan elkaar voor. Filly had mij al gewaarschuwd dat ik een geweldig, nog nooit verteld Tweede Wereldoorlog-verhaal te horen zou krijgen en dat ik er alles voor over zou hebben om het te kunnen schrijven.

Stiekem durfde ik er heel wat onder te verwedden dat dit niet het geval zou zijn. Die oude knakker heeft gewoon geen idee hoe druk ik het heb, dacht ik bij mezelf, en bovendien is hij 89. Waarom heeft hij er in vredesnaam zo lang over gedaan om te bedenken dat hij zijn boek wilde laten schrijven?

Ik zat in Horace Greasleys keurige zitkamer terwijl zijn vrouw Brenda de koffie binnenbracht. Ik zou hem tien minuten te woord staan, had ik besloten, en hem dan vriendelijk afwimpelen. Wat deed ik hier trouwens? Ik schrijf fictie. Goed, ik had weleens wat

gestoeid met de memoires van een niet zo bekend, niet zo spannend parlementslid, maar dat boek had de drukker nooit gehaald. Ik had werkelijk geen enkele ervaring als ghostwriter van een boek als dit. Ik wist er niets van en had geen flauw idee waar ik zou moeten beginnen.

Ik zat meer dan twee uur naar Horace te luisteren terwijl hij in het kort zijn verhaal aan mij vertelde, eerst onder het genot van talloze koppen koffie en vervolgens van biertjes (Horace had liever gin). Ik zat met open mond te luisteren terwijl deze oude soldaat mij mee terugvoerde naar de dramatische omstandigheden van zijn jammerlijke gevangenneming, de gruwelen van een dodenmars en een treinreis waar elke paar uur geallieerde gevangenen dood neervielen. Dit was nog maar het begin van het verhaal.

Ik luisterde en Horace 'Jim' Greasley vertelde.

Horace vertelde over zijn bijna-doodervaring in het eerste kamp en vervolgens over zijn kennismaking met Rosa, in kamp twee. Er was onmiddellijk sprake van wederzijdse aantrekkingskracht tussen de jonge Duitse tolk en de sterk vermagerde gevangene. Binnen een paar weken zou hij de liefde met haar bedrijven op een smerige werkbank in de werkplaatsen van het kamp, pal onder de neuzen van de Duitse bewakers. Het was geen liefde op het eerste gezicht; daar was een klein jaar voor nodig. Precies op het moment dat hij beseftte hoeveel hij voor Rosa voelde en hoeveel hij eigenlijk van haar hield, plaatsten de Duitsers hem over naar weer een ander kamp. Hij was er kapot van.

Enmaal op dat punt aangekomen vertelde Horace mij dat dit nog maar het begin was en dat het beste nog moest komen. Op zachte fluisterton vertelde hij mij bijna een uur lang over zijn tijd in het derde kamp, in Freiwaldau, in Pools-Silezië.

Ik luisterde en zei niets. In mijn hoofd begon het boek al vorm te krijgen, terwijl ik mijn uiterste best deed niet meteen mijn pen te pakken en ter plekke al het een en ander neer te krabbelen. Ik had vragen. Waarom zeventig jaar wachten alvorens het boek te

laten schrijven? Waarom ik? Hoe staat het met zijn gezondheid? Een boek schrijven kan wel een jaar in beslag nemen – gaat hij dat redden?

Ik stelde de vragen niet, uit angst voor antwoorden die ik liever niet wilde horen. Ik stemde ermee in het te proberen. Vijf maanden lang zat ik bij Horace en luisterde naar het grootste ontsnapingsverhaal dat ik ooit had gehoord. Ik dacht terug aan mijn jeugd, de geweldige Colditz-verhalen en Steve McQueen in *The Great Escape*. Horace Greasleys verslag van zijn tijd in de krijgsgevangenenkampen doet al die verhalen verbleken.

Wat het nog verbazingwekkender maakt, is het feit dat alles wat in het boek staat echt is gebeurd. Af en toe probeerde ik met enige dichterlijke vrijheid iets een beetje aan te dikken. Dat wilde Horace niet hebben en eigenlijk is het ook nooit nodig geweest. De woorden in dit boek zijn niet die van Ken Scott, ghostwriter, maar die van Horace Greasley, ex-krijgsgevangene. Horace kan vanwege ernstige jicht niet schrijven of typen. Dit boek is niet mijn verdienste; ik heb alleen als zijn vingers gediend.

Horace' langetermijngeheugen en aandacht voor details zijn opmerkelijk. Zo nu en dan bracht het opnieuw beleven van de wreedheden van zijn Duitse overweldigers hem tot tranen. Ik volgde dan al snel zijn voorbeeld; het is een van mijn zwakheden. Tranen werken aanstekelijk op mij.

Ik hoop van harte dat dit boek voor Horace een soort afsluiting betekent van de verschrikkingen die hij gedurende de oorlog heeft doorstaan. Hij heeft vaak gezegd dat dit boek voor zijn medegevangenen is – de mannen die hebben geleden door toedoen van hun medemens.

Het schrijven van dit boek is een ervaring die mijn leven heeft verrijkt; het leren kennen van een man als Horace en het aanhoren van zijn beproevingen hebben mij deemoedig gestemd. Ik betwijfel of mijn generatie alles wat deze mannen hebben meegeemaakt, had kunnen doorstaan. Ik heb een aantal van de verhalen

aan mijn kinderen verteld, aan Callum van negen en Emily van twaalf. Ze waren gefascineerd en luisterden af en toe vol ongeloof naar mijn beschrijvingen van de ellende waarin de gevangenen leefden en de wrede, barbaarse dingen die mensen elkaar aandoen. Ik vind het belangrijk dat wij nooit vergeten wat heel gewone mensen in oorlogstijd allemaal moeten doorstaan en dat we onthouden dat Horace een van de gelukkigen was. Hij kwam weer thuis.

We moeten onze kinderen blijven wijzen op de zinloosheid en de verschrikkingen van oorlog. De politici die ze teweegbrengen, moeten bij hun geweten te rade gaan. Zij ondervinden het nooit aan den lijve; dat doen alleen de jonge mannen en vrouwen van hun land en de landen met wie ze in oorlog zijn.

Mijn kinderen hebben Horace ontmoet. Wij komen bij hem en zijn vrouw Brenda over de vloer. Ik prijs me gelukkig een man als Horace Greasley te hebben leren kennen en beschouw het als een grote eer dat hij mij heeft benaderd om zijn boek te schrijven.

Ik kan alleen maar hopen dat ik het recht heb gedaan.

Ken Scott
mei 2013

Dit boek is gebaseerd op een waargebeurd verhaal, op informatie verzameld uit ooggetuigenverslagen en op meer dan honderd uur aan vraaggesprekken. Het is een verhaal over beproevingen, genocide en onderwerping... het is een verhaal over de moed van één man in tijden van tegenspoed.

Proloog

Het was begin februari 1945; de oorlog was zo goed als voorbij. Het Rode Leger had Auschwitz en andere vernietigingskampen al bevrijd en de schokkende verhalen over wat daar was aangetroffen, bereikten een verbijsterde wereld. Vanuit Bergen-Belsen werden beelden de wereld in gezonden van dode en half verhongerde mannen, vrouwen en kinderen. Zelfs de Duitse burgerbevolking kon, of wilde misschien, niet geloven wat ze zagen en hoorden. In Bergen-Belsen troffen de Britse bevrijders meer dan dertigduizend gevangenen dood of stervend aan. De uitgemergelde gestalten die de vernietigingskampen hadden overleefd, staarden in de camera's, maar hadden nog nauwelijks energie om rechtop te staan en beseften amper dat ze waren bevrijd en dat hun fysieke lijden ten einde was. Enkele gevangenen spraken over de ongelooflijke omstandigheden waarin zij gevangen hadden gezeten, of over de martelingen en wreedheden die ze hadden ondergaan, en één man keek vol schaamte naar de grond toen hij uitlegde dat sommigen van zijn landgenoten louter om de volgende dag te halen hun heil hadden gezocht bij kannibalisme.

De cameraploeg richtte zich op een misselijkmakende berg dode, naakte, uitgemergelde vrouwen die achter in het kamp was ontdekt. Jonge meisjes, vrouwen, moeders en grootmoeders – niemand was gespaard. De berg ontbindend, rottend vlees was tachtig meter

lang, tien meter breed en een meter twintig tot een meter vijftig hoog. De beelden werden over de hele wereld in bioscoopzalen vertoond. Toen de opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten, generaal Dwight Eisenhower, de slachtoffers van de nazikampen vond, gaf hij opdracht alles te fotograferen, waarna hij de Duitse bevolking van de omringende plaatsen door de kampen liet voeren en hen zelfs dwong de doden te begraven. Hij zei: ‘Leg alles nu vast – zorg voor films, zorg voor getuigen – want ooit zal de een of andere rotzak opstaan en zeggen dat dit nooit is gebeurd.’ Het waren profetische woorden.

Twee Russische soldaten van de 332e Geweerdivisie zaten in een geïmproviseerd kamp, zestien kilometer van Posen, aan de Duits-Poolse grens, in een gebied dat bekendstond als Silezië. Hun kameraden waren enkele weken eerder Oostenrijk binnengevallen en hadden ook Danzig ingenomen. De Britse en Amerikaanse strijdkrachten waren bij Oppenheim de Rijn overgestoken. Het was duidelijk dat Duitsland van alle kanten onder vuur lag.

De jongste van de soldaten heette Ivan. Hij was nog geen negentien jaar oud, als zestienjarige dienstplichtige in de oorlog terechtgekomen en inmiddels ongelooflijk gehard door alles wat hij had meegemaakt. Toch luisterde zelfs hij vol afgrijzen naar sommige van de verhalen van de geallieerde bevrijders die hem via via ter ore kwamen, en hoewel hij ernaar uitzag de kampen te bevrijden, kon hij niet weten op welke nieuwe gruwelen hij zou stuiten.

Hij had een fobie – iets wat hem dieper raakte dan wat dan ook. Wat was dat toch met kinderlijkjes? Je zou denken dat hij er inmiddels aan gewend zou moeten zijn. Hij herinnerde zich nog heel goed het eerste kinderlijkje dat hij had gezien toen zijn eenheid voor de verdediging van Stalingrad was ingezet. Waarom? had hij zich afgevraagd. Het jongetje, niet ouder dan een jaar of vier, had zich aan het dode lichaam van zijn moeder vast-

geklampt tot het was doodgevroren in de bittere winterkou. De schedel van zijn moeder was uiteengereten door een granaatscherf van een Duitse mortier toen zij een wanhopige poging had gedaan diep in de stad een veilig heenkomen te zoeken. Zij was op slag dood geweest. Het lieve kind zou nooit weten hoe het was om een boek te pakken en te lezen, nooit zijn eerste tedere kus van een meisje krijgen, nooit de vreugde van het vaderschap kennen.

Zijn kameraad voelde zijn angst aan en trachtte hem ervan te overtuigen dat dit het hoogtepunt was van waarvoor ze hadden gevochten.

‘Kameraad, ze zullen ons inhalen als helden. Wij komen onze bondgenoten bevrijden die jarenlang onder het juk van de nazi’s gebukt zijn gegaan. Die arme gevangenen zijn vijf jaar lang mishandeld. Wij zullen die Duitse honden een hel bezorgen die ze nooit zullen vergeten.’

Ivan staaarde in de vlammen van het vuur. Hij had warmte moeten voelen, maar zijn geest en lichaam waren gevoelloos.

‘Gaan we daar dode kinderen zien, Sergej?’

De oudere soldaat haalde zijn schouders op.

‘Misschien, kameraad. Misschien nog wel ergere dingen.’

‘Niets kan erger zijn dan dat, Sergej.’ Hij schudde zijn hoofd en dronk het laatste beetje van de inmiddels koud geworden thee die even daarvoor vers was gezet. Zelfs in het voorjaar was dit gedeelte van Polen ijskoud wanneer de zon onderging.

‘De nazi’s zijn tot alles in staat, kameraad. Ze hebben een heel Frans dorp met de grond gelijkemaakt. Ze dreven alle mannen en jongens bij elkaar, schoten ze dood en brachten vervolgens alle vrouwen en kinderen in de dorpskerk bijeen.’

Ivan wilde zijn handen voor zijn oren houden; hij wilde niet horen wat er daarna gebeurde.

‘Nee, Sergej... nee.’

‘Ze staken de kerk in brand, zodat de vrouwen en kinderen

levend verbrandden. Je kon het gekrijs van de kleintjes tot kilometers in de omtrek horen.'

Ivan veegde een traan uit zijn oog. Zijn kameraad greep de mouw van zijn slecht passende uniform.

'Wij moeten die vrouwen en kinderen wreken, kameraad. We moeten doen wat we moeten doen; we moeten de doden van Charkov en Kiev en Sebastopol wreken en we moeten alle Russische mannen, vrouwen en kinderen gedenken die zijn afgeslacht door dat Duitse tuig, vermoord in hun reusachtige doodsfabrieken. In Stalingrad sneden ze onze bevoorrading af en lieten ze onze mensen opzettelijk verhongeren, omdat ze ons niet met eerlijke middelen konden verslaan. We aten honden en katten en zelfs rauwe ratten, de lijm uit boekomslagen en industrieel leer. Hier en daar werd gefluisterd dat onze landgenoten het vlees van onze broeders en zusters aten.'

Het bleef enkele minuten stil, terwijl Ivan tot zich door liet dringen wat Sergej zojuist had verteld.

'Ze zijn dus echt onmenselijk, kameraad Sergej?'

De oudere soldaat zuchtte en knikte.

'Dat zijn ze, kameraad, dat zijn ze.'

'Maar denk je niet dat ze zullen vluchten, Sergej? Ze weten dat we in aantocht zijn. Dan slaan ze toch zeker op de vlucht?'

Sergej glimlachte.

'Reken maar dat ze zullen vluchten, kameraad, maar wij zijn sneller en houden het langer vol. We jagen ze op en vangen ze als ratten en dan gaan we een beetje plezier met ze maken.'

Opeens stak Sergej ruw zijn hand tussen de benen van zijn kameraad en nam zijn testikels in een stalen greep.

'Deze zijn morgenavond helemaal leeggemolken, kameraad. Dat garandeer ik je.'

Met tranen in zijn ogen en een verbaasde uitdrukking op zijn gezicht probeerde Ivan zich te ontworstelen aan de stevige knuist van zijn vriend.

‘Eerst gaan we hun *Fraüileins* neuken terwijl hun vaders en broers toekijken en daarna maken we ze een voor een van kant. Ze zouden er beter aan doen het op een lopen te zetten, kameraad, zo snel als de wind, regelrecht in de armen van die teerhartige Amerikanen.’ Hij zuchtte nogmaals. ‘Maar die Amerikanen hebben niet ervaren wat wij hebben meegemaakt, kameraad, die yanks zijn te laat in de oorlog gestapt.’

De jonge soldaat keek naar zijn kameraad, zijn mentor, de man die als een vader voor hem had gezorgd sinds hun wegen elkaar, het leek alweer jaren geleden, hadden gekruist. Hij keek naar de man die hem meer dan eens op het slagveld het leven had gered. Hij keek de man aan van wie hij net zoveel hield en voor wie hij evenveel respect had als voor zijn vader, maar die nu een soort gedrag verdedigde dat in niets afweek van dat van de smerige moffen, de nazi’s.

De jonge Ivan wist niet wat hij ervan moest denken. De laatste vonken in het vuur knetterden en spatten. De as gloeide nog fel. Ivan stak een hand uit naar het opgestapelde brandhout en gooide twee grote blokken in het vuur. De gloed leek even af te nemen, maar toen zagen Ivan en Sergej hoe een kleine vlam langzaam maar zeker aan het verse hout begon te likken. Het werd meteen warm. Ivan voelde niets.

‘Zeg eens, Sergej...’

‘Spreek, kind van de Unie.’

‘Die verschrikkelijke kampen des doods, zingen daar nog steeds vogels?’

Sergej fronste, niet in staat zijn vraag te beantwoorden.

‘Ik bedoel... de vogels, Sergej... die moeten toch alles hebben gezien? Zingen ze nog?’

Sergej slaakte een diepe zucht.

‘Je begint al net zo week te worden als de Amerikanen, kameraad. Straks ga je nog gedichten schrijven.’

‘Wanneer ik morgenochtend vroeg wakker word en de vogels

hoor zingen, dan komt alles goed. De vogels, Sergej... de vogels... die zullen het ons vertellen.'

'Koppen dicht!' riep een stem van een paar meter afstand. 'Laten we verdomme nog wat gaan slapen voor morgen; we moeten onze krachten sparen voor die Duitse wijven.'

Sergej glimlachte. Zijn tanden glansden in het zachte maanlicht en Ivan vroeg zich af hoe hij erin was geslaagd ze zo mooi te houden, gezien hun dieet en vitaminegebrek van de afgelopen paar jaar. Allemachtig, het was wel voorgekomen dat ze onder vuur van de Duitsers hadden gelegen en dagen achtereen nog geen korst brood te eten hadden gehad.

'Weet je, kameraad, het wordt van je verwacht. Je moet morgen gewoon je plicht doen. Wij moeten de nazi's van de aardbodem vegen en daar net zo lang mee doorgaan tot we in Berlijn zijn.'

'Ja, de nazi's, Sergej, dat ben ik met je eens, maar het kan toch niet zo zijn dat alle Duitsers monsters zijn? Onze kameraden gedragen zich als beesten; ze keren zich nu tegen hulpeloze dorpeelingen en oude mannen en vrouwen.'

'Wraak, kameraad. Dat kun je hun toch niet kwalijk nemen? Dat kun je ons toch niet kwalijk nemen? De Duitse burgers, die oude mannen en vrouwen, hebben geen vinger uitgestoken en het allemaal laten gebeuren. Het Russische volk kwam in opstand toen we ontevreden waren over onze leiders; waarom hebben de Duitsers dat niet gedaan?'

Ivan had genoeg gehoord. Hij had zo'n gevoel dat hij die nacht niet best zou slapen. Hij trok zijn slaapzak strak om zich heen en nestelde zich wat dichterbij het vuur. Hij was doodmoe na de uitputtende voettocht en begon net in slaap te sukelen toen Sergej zich over hem heen boog en iets in zijn oor fluisterde.

'Morgen, kameraad... en nog vele dagen en weken daarna zullen wij de Duitse natie, de soldaat, de burger en de man, de vrouw

en het kind in de straat, laten zien wat echte verschrikking is. De Duitser zal wensen dat hij nooit was geboren.’

Wie voortleeft in de harten en gedachten van lezers zal nooit echt sterven.